

Від автора

У збірнику вміщено тексти для контрольних чи навчальних диктантів та переказів (докладних і стислих) з української мови для учнів 5-11 класів.

Тематичний матеріал присвячено 20-річчю проголошення Незалежності України.

Тексти складено на основі опрацювання відповідних джерел про нелегкий шлях нашого народу до незалежності, головні етапи українського державотворення, про особистостей, які на вівтар волі України поклали власне життя.

Учителі та учні знайдуть у збірнику цікаві матеріали про визначних політичних і військових діячів, митців: Тараса Шевченка, Євгена Коновальця, Симона Петлюру, Степана Бандеру, Дмитра Паліїва, Михайла Дяченка (Марка Боєслава), В'ячеслава Чорновола, Надію та Івана Світличних, Василя Стуса, Ірину Сенік, Романа Федоріва, Тараса Мельничука та ін., про людей інших національностей, які боролися за волю України, — Антона Кравса, Вільгельма Габсбурга (Василя Вишиваного).

Тексти диктантів і переказів складено відповідно до вимог чинної програми з рідної мови для учнів 5-11 класів. Їх можна використовувати як для контролю рівня сформованості орфографічних та пунктуаційних навичок, умінь переказувати (в усній і писемній формі) отриману інформацію, так і для навчальних вправ.

Тексти переказів супроводжуються тлумаченням незрозумілих слів, синонімами, дібраними до окремих лексем, та історичними довідками.

Матеріал збірника сприятиме формуванню почуття патріотизму, гордості за приналежність до славного українського роду.

Видання адресовано вчителям-філологам, школярам, студентам філологічних факультетів, класним керівникам, бібліотекарям, керівникам гуртків, краєзнавцям і всім, хто любить рідну мову і цікавиться героїчною історією українського народу.

ТЕКСТИ ДЛЯ ДИКТАНТІВ

5 клас

Історичне звершення

24 серпня 1991 року — незабутній день в історії нашого народу. Відбулася подія, якої українці чекали століттями. Україна стала незалежною державою. Про це Олесь Гончар писав так: «Перемогла всенаціональна відданість принципам демократії, перемогли ясний розум нашого народу, честь і гідність незалежно мислячих громадян України. Без пострілу, без кровопролиття здобуто найдорожче — свободу. Хіба ж це не історичне звершення?»

Українці завжди мріяли про свою державу, тому покоління за поколінням виборювали нашу незалежність. За ідеали свободи гинули найкращі сини і дочки України. Скільки їх було замордовано упродовж століть? Мільйони! Пам'ятаймо нескорених патріотів, які здобули нам волю, вклонімося їхньому героїзмові!

93 слова.

6 клас

Бути вільними і незалежними

Бути господарями на своїй вільній землі. Цього завжди прагнули українці. Їхня мрія здійснилася 24 серпня 1991 року, коли на позачерговій сесії Верховної Ради України було проголошено Акт про незалежність нашої країни. Так здійснилося суверенне право українського народу на самовизначення. Цей історичний вибір підтвердив всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 року.

За державним устроєм республіка Україна є унітарною (однорідною за внутрішньою структурою) демократичною правовою державою.

У перші роки після проголошення незалежності України Верховна Рада ухвалила низку першочергових документів: законів, постанов, декларацій і Конституцію України, прийняту 28 червня 1996 року. Стаття шоста Основного закону держави проголошує: «Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ».

106 слів.

Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара»

Хочете торкнутися таїни української культури, заглибитися у наше минуле? Приїжджайте до Києва, на Печерські пагорби. Тут, у Національному центрі народної культури «Музей Івана Гончара», усе промовляє словами збирача українських мистецьких скарбів: «Усе, що ви побачите в Музеї, хай збудить у вас почуття палкої, найширшої любові до поетичної душі Матері-України, і хай любов ця стане могутнім стимулом для її прекрасного майбутнього та буйного розквіту».

У 2010 році минуло 50 років від дня заснування Іваном Гончарем хатнього Музею, а 27 січня 2011 року — 100 років від дня його народження (помер у 1993 році). Упродовж життя він збирав предмети, світлини, мистецькі вироби, картини, книжки — усе, що стосувалося побуту, культури, історії українців. Його знання, ерудиція, подвижницька праця вражають. Скульптор, живописець, колекціонер, науковець. Він сам їздив по селах, збирав матеріали давнини. За однією річчю митець міг полювати роками! Зараз у Музеї понад двадцять тисяч експонатів, більшу частину яких зібрав Іван Гончар.

Експозиція Музею розкриває різні аспекти народної культури. Тут є зали буття, естетики, етики, християнських ідеалів, спадщини митця.

Ось на стіні в одній залі фотографії українців із різних регіонів. В іншій — зразки вишивки, гончарства, національного одягу. У залі «Християнські ідеали» багато хатніх народних ікон, дерев'яна скульптура Спасителя з Мотроницького монастиря.

Представлені в Музеї і козацькі інструменти — колісна ліра, кобза, бандура.

Увагу відвідувачів привертає приватна бібліотека Івана Гончара. Тут є книжки Михайла Грушевського, Дмитра Яворницького, Івана Огієнка. «Лише за одну книжку», — каже директор Музею Петро Гончар, — можна було сісти за ґрати. Тому велику частину зібраної літератури він переховував у знайомих, друзів. Після смерті Івана Гончара у його скульптурі «Молодий Шевченко» ми знайшли заховані фотографії учасників ОУН-УПА, а в скрині — книжки М. Грушевського. Всього у Гончаревій книгозбірні близько трьох тисяч видань.

Надзвичайно цікавим є зал спадщини митця. Тут картини художника «Подоляни», «Побачення», «Несподіванка», «Осіньна мелодія».

У музеї близько чотирьохсот скульптурних робіт Івана Гончара. Він є автором портретів і пам'ятників Богдана Хмельницького, Івана Котляревського, Тараса Шевченка, Лесі Українки, Олеса Гончара, Катерини Білокур. А його «Молодий Шевченко» зберігається у Третяковській галереї.

На сорока темпорних і акварельних малюнках митець зафіксував звичаї, обряди, народні типажі з різних куточків України.

До бібліографічного покажчика «Іван Гончар: митець, збирач, дослідник» увійшло більше 600 статей, які охоплюють публікації з 1949 по 2009 рік. Це матеріали самого Івана Гончара, публікації про нього та його науково-видавничу діяльність, про становлення Музею, в якому поєдналися старовина і сучасність.

391 слово.

Пояснити значення слів:

етнографічний (від *етнографія*: а) наука, що вивчає культуру й побут народів світу, їхнє походження, розселення та культурно-побутові взаємовідносини; народознавство; б) сукупність усіх особливостей побуту, звичаїв, культури якого-небудь народу, народності, місцевості);

орнамент (*тут*: оздоблювальний візерунок, побудований на ритмічному повторенні геометричних елементів або стилізованих рослинних чи тваринних мотивів);

типаж (а) людина з характерною зовнішністю, що служить моделлю для художника, скульптора, фотографа; б) художній образ, тип в образотворчому та сценічному мистецтві; в) сукупність типів, зразків, моделей яких-небудь виробів).

Дібрати синоніми до слів:

експонувати (показувати, виставляти);

титанічний (велетенський, гігантський, колосальний, масштабний).

Скласти план стислого переказу.

Орієнтовний план.

I. «Музей Івана Гончара» на Печерських пагорбах.

II. Невтомний збирач народних скарбів.

1. Заснування хатнього Музею.

Література

1. 14 червня виповнилося 120 років від дня народження Євгена Коновальця (1891-1938). Ювілейне пошанування // Українське слово. — 2011. — 15-21 червня. — С. 1.
2. Бандера С. Перспективи української революції. — Київ, 1999. — 624 с.
3. Белебеха І. О. Національна Україна. — 2-ге вид. — Харків, 2011. — 384 с.
4. Бойківщина. Монографічний збірник матеріалів про Бойківщину з географії, історії, етнографії і побуту / Редактор і голова редакційної колегії Мирон Утриско. — Філядельфія-Нью-Йорк, 1980. — 521 с.
5. Веденеєв Дмитро. Командир Повстанської армії // Історичний календар 2005. Випуск одинадцятий. Науково-популярний альманах. — К, 2005. — С. 94-99.
6. Гнатюк Ніна. Мені зоря сіяла нині вранці // Слово Просвіти. — 2008. — 2/431. — 10-16 січня. — С. 8.
7. Денисенко Ганна. Полтава подарувала Україні Петлюру // Слово Просвіти. — 2011. — 23-29 червня. — С. 5.
8. Дзюба Іван. Енциклопедія українського Опору // Літературна Україна. — 2010. — 20. — С. 1, 3.
9. Довідник з історії України (А-Я): Посібник для середніх загальноосвітніх навчальних закладів. 2-е вид., доопр. і доповн / За загальною редакцією І. Підкови і Р. Шуста. — К.: Генеза, 2001. — 1136 с.
10. Кир'ян Надія. Поет могутнього духу // Слово Просвіти. — 2009. — Ч. 48. — 3-9 грудня. — С. 9.
11. Когут Микола. Калушина: люди і долі. Біографічний довідник. — Калуш, 2006. — С. 73-74.
12. Кот Сергій. Слово на захист Симона Петлюри // Українське слово. — 2011. — 1-7 червня. — С. 1.
13. Коцюбинська Михайлина. «Мужність бути чесним» // Слово Просвіти. — 2009. — Ч. 12. — 26 березня — 1 квітня. — С. 6.
14. Лапичук Дмитро. Історія України в датах. — Львів: Інститут народознавства НАН України, 1995. — 438 с.
15. Луговий Ол. Визначне жіноцтво України. Історичні життєписи. Друге видання. — Київ: Ярославів Вал, 2007. — 272 с.
16. Малко Ромко. Пам'яті вождя // Українське слово. — 2011. — 15-21 червня. — С. 2.
17. Мірчук Петро. Нарис історії ОУН. Перший том. 1920-1939 / За редакцією Степана Ленкавського. — Мюнхен-Лондон-Нью-Йорк: Українське видавництво, 1968. — 639 с.
18. Науменко Олексій. Українські конституції. Скільки їх було? // Історичний календар 2005. Випуск одинадцятий. Науково-популярний альманах. — К, 2005. — С. 289-292.

19. Неживий Олексій. Живе світла пам'ять // Слово Просвіти. — 2009. Ч. 12. — 26 березня—1 квітня. — С.7.
20. Одинадцять років за одинадцять віршів // Слово Просвіти. — 2011. — 7-13 липня. — С. 8-9.
21. Содоль Петро. Українська Повстанча Армія. Довідник. — Нью-Йорк: Пролог, 1994. — С. 133-134.
22. Стебельська Аріядна. «За Україну його замучили колись...» (Василь Стус) / Збірник наукових праць Канадського НТШ / Редактор — Богдан Стебельський. — Торонто, Онтаріо, Канада, 1993 . — 384 с. — С. 340-343.
23. Український історичний календар '96. Науково-популярний та літературний альманах Історичного товариства Нестора-літописця. Випуск другий / Упорядники: Анатолій Васильович Денисенко, Василь Дмитрович Туркевич. — К, 1995. — 391 с.
24. Українські січові стрільці. 1914-1920 / За ред. Б. Гнаткевича та ін. Іл. оформл. І. Іванця. — Репринт. відтворення з вид. 1935 р. — Львів: Слово, 1991. — 160 с.
25. Чалий Сергій. Легенда про генерала // Українська газета. — 2005. — 10-15 березня. — С. 15.
26. Червак Богдан. Розстрільні списки нації // Українське слово. — 2011. — 23-29 березня. — С. 5.
27. Чорновол Ігор. Володимир В'ятрович: «Бажання СБУ зберегти таємниці неіснуючої держави створюють підґрунтя для спекуляцій» // Українська газета — 2006. — 24 серпня. — С. 9.

Зміст

Від автора	5
Тексти для диктантів	
5 клас	
Історичне звершення.....	6
6 клас	
Бути вільними і незалежними	6
7 клас	
Конституція України.....	7
8 клас	
Важливі кроки до незалежності	7
9 клас	
Крутянська Божа Матір	8
10 клас	
Національні символи України.....	8
11 клас	
Етапи українського державотворення	9
Тексти для докладних та стислих переказів	
5 клас	
Конституція України: шлях державотворення.....	11
Цікава знахідка	12
День народження повстанського війська	13
«З таким і жити добре, і вмирати не страшно...»	14
Художній портрет Андрея Шептицького	15
Іван Гончар — науковець	16
6 клас	
Боротьба за власну державу.....	17
Карпатська Україна — крок на шляху до української незалежності.....	18
Ціна свободи	20
Німець, який боровся за Україну	21
На прощу до Тараса	22
Князь роси	23
Катерина Білокур	24

7 клас

Полковник Коновалець	25
Августин Волошин	27
Герої Другого Зимового походу.....	28
Молитва у Дем'яновому Лазі.....	30
Сурмач ОУН-УПА.....	31
Лицар свободи	33

8 клас

«Мужність бути чесним»	34
Славетна дочка Луганщини	36
Він завжди мріяв про волю	38
Василь Вишиваний.....	39
Львівська національна наукова бібліотека імені Василя Стефаника	41
Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара»	43

9 клас

Петро Калнишевський.....	45
Патріот і державник	47
Скільки було українських конституцій?	49
Він змінив різьбярські долота на зброю.....	51
Висока зоря Стусового життя.....	53
Соловейкове сопрано Марії Стеф'юк.....	55

10 клас

Андрусякові «Брати...»	57
Героїня світу.....	59
«Клим Савур».....	61
Загинув як герой.....	63
Український Пікассо.....	65
Вартовий нашого національного буття.....	67

11 клас

«Енциклопедія українського Опору»	69
Перший голова ОУН.....	72
Головна мета — визволення України	74
Іван Піддубний	77
Микола Сядристий.....	80

Література	83
-------------------------	----